

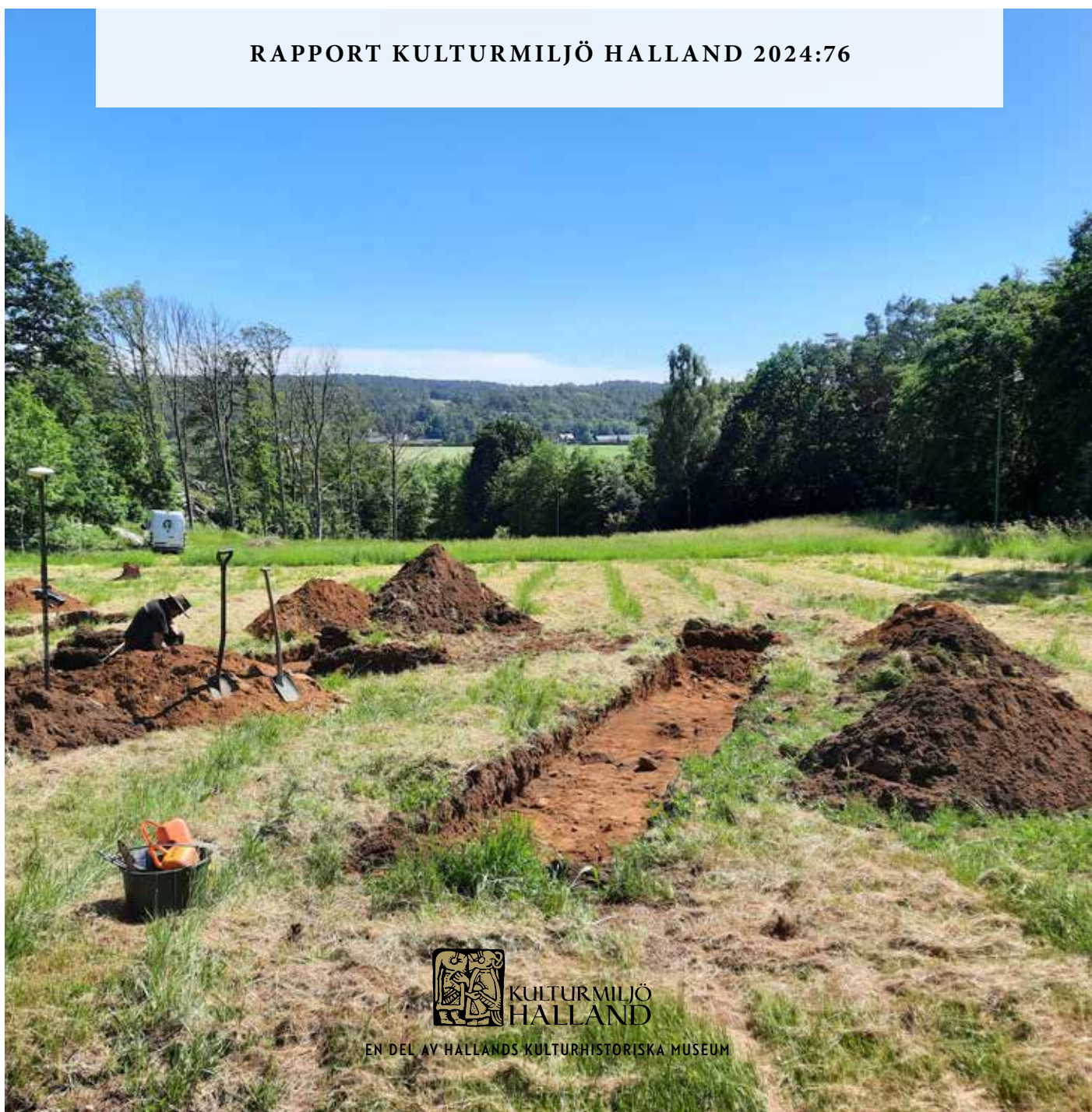
ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING 2024

Jonas Carlsson

TIDIGMESOLITISKA SPÅR I HANHALS

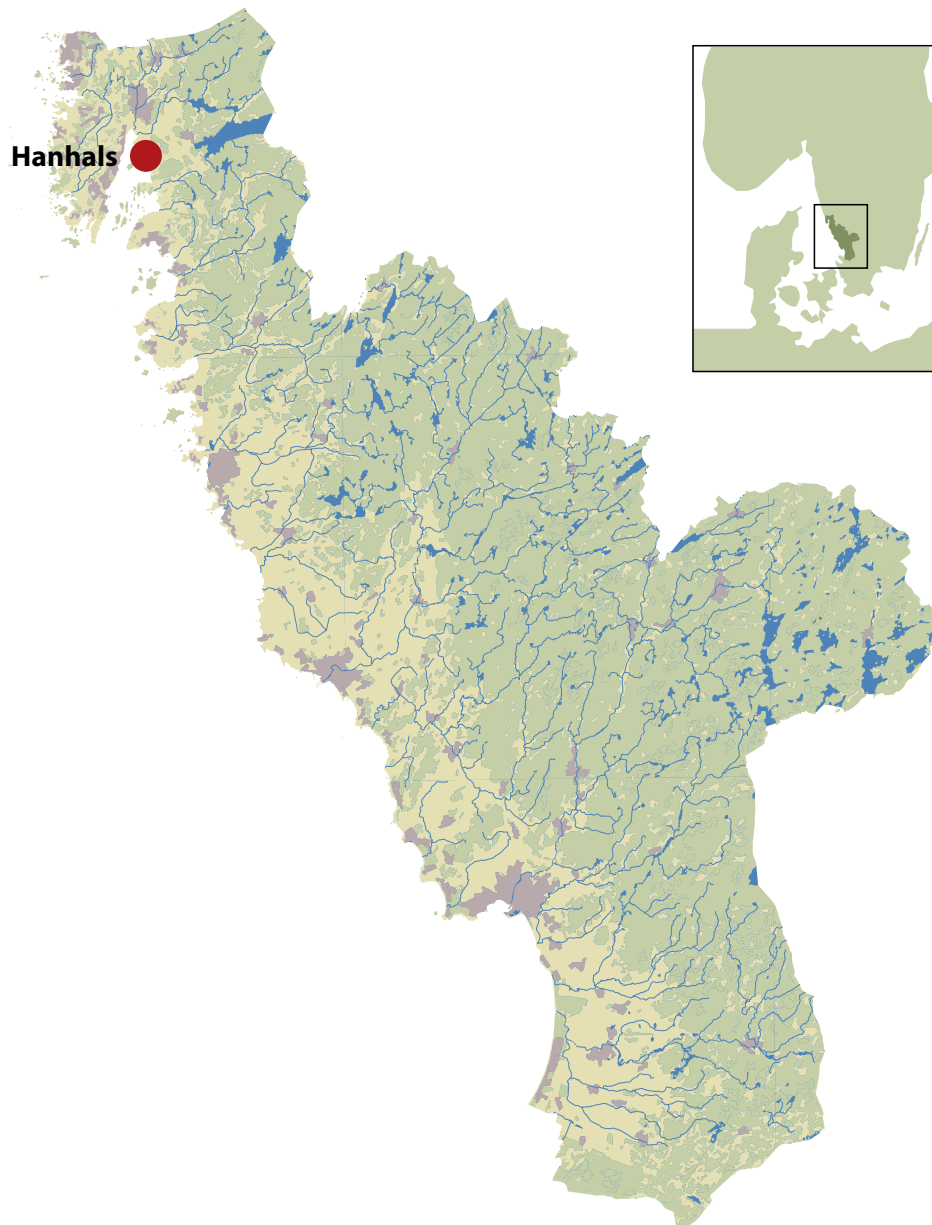
Halland, Kungsbacka kommun, Hanhals socken, Torkelstorp 1:4, L1997:3947

RAPPORT KULTURMILJÖ HALLAND 2024:76

KULTURMILJÖ
HALLAND

EN DEL AV HALLANDS KULTURHISTORISKA MUSEUM

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2024

Arkeologisk förundersökning 2024

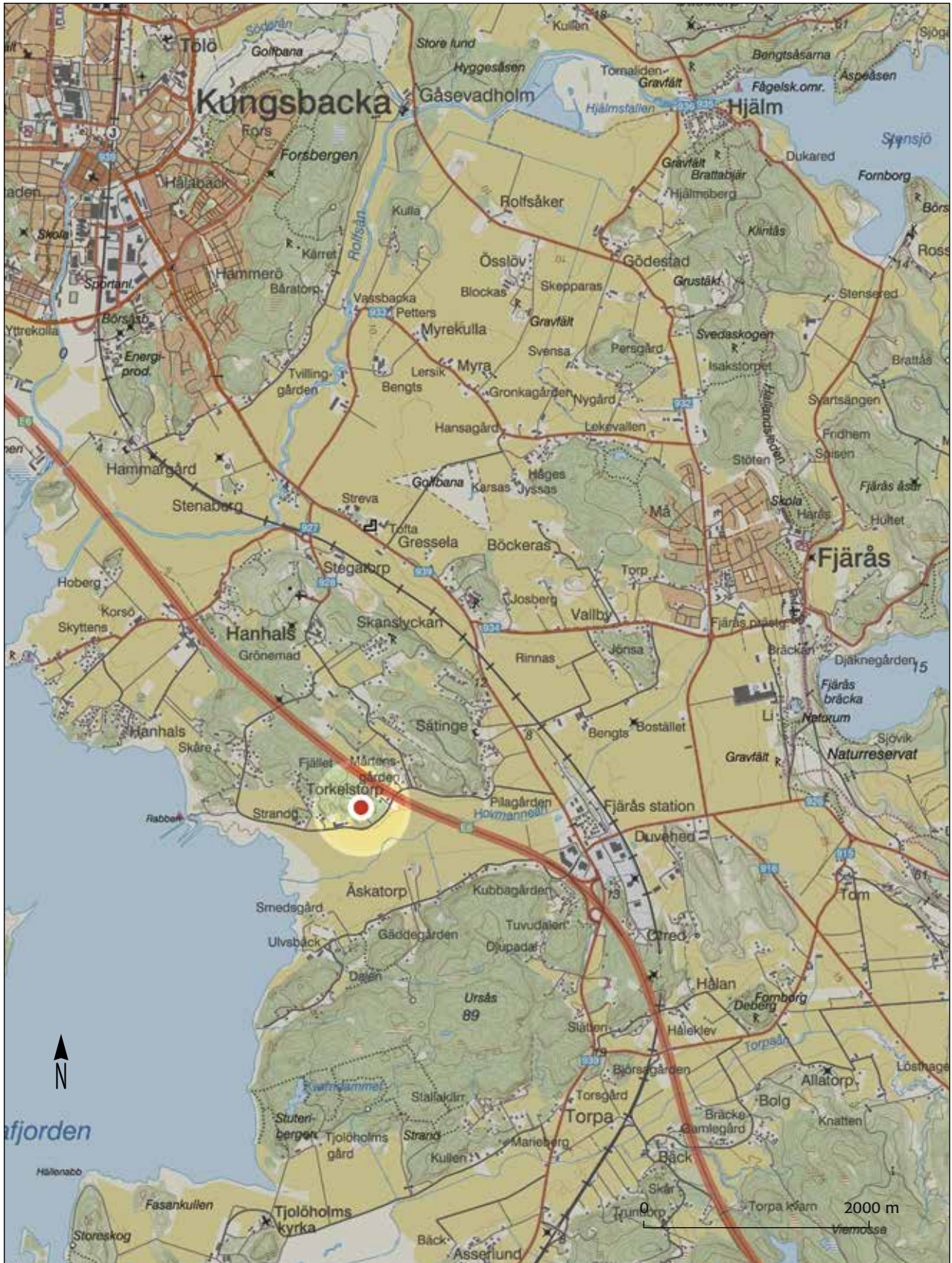
Bild framsida: Grävda schakt inom delyta 2, arkeolog Mats Nilsson arbetar med arkeologiskt lager.

Foto: Jonas Carlsson. Mot syd. Foto nr 2024-50-1

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	3
Tidigare insatser	3
Syfte och metod	3
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Resultat	5
Fynd och anläggningar	9
Tolkningsförslag	10
Åtgärdsförslag	12
Referenser	12
Digitala källor	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilagor	14
Bilaga 1 Fotolista	
Bilaga 2 Fyndlista	

Figur 1. Platsen för förundersökningen markerad på Lantmäteriets karta i skala 1:50 000. (CC).

SAMMANFATTNING

Då Mikkel Sørensen ämnar uppföra bostadshus och carport inom fornlämning L1997:3947 utförde arkeologer från Kulturmiljö Halland en mindre arkeologisk förundersökning inom två mindre ytor. Fornlämningen är registrerad som en boplats, där under tidigt 1900-tal flertalet flintföremål hade påträffats inom ett terrängavsnitt som är vanligt brukat under mesolitisk tid. Ytorna undersöktes med hjälp av en mindre grävmaskin samt handgrävning av matjordslager, detta resulterade i ett mindre flintmaterial. Flintföremålen utgjordes av bland annat avslagsskrapor och splitter, och baserat på dess läge i förhållande till äldre strandlinje samt attribut så som svallning och patinering dateras de till cirka 10 000 f.Kr. Antalet flintor var emellertid ringa, och efter förundersökningen anses det ej berättigat med ytterligare arkeologiska insatser inom uppdragsområdet. Dock bör övriga delar av L1997:3947 behålla sin fornlämningsstatus.

BAKGRUND

Inför att fastighetsägare Mikkel Sørensen ämnar uppföra bostadshus samt carport inom fastighet Torkelstorp 1:4 fick Kulturmiljö Halland i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning enligt länsstyrelsens beslut 431-6904-2023. Planerad byggnation låg inom fornlämning L1997:3947. Den arkeologiska förundersökningen utfördes i början av juni 2024 under fördelaktiga väderleksförhållanden.

TIDIGARE INSATSER

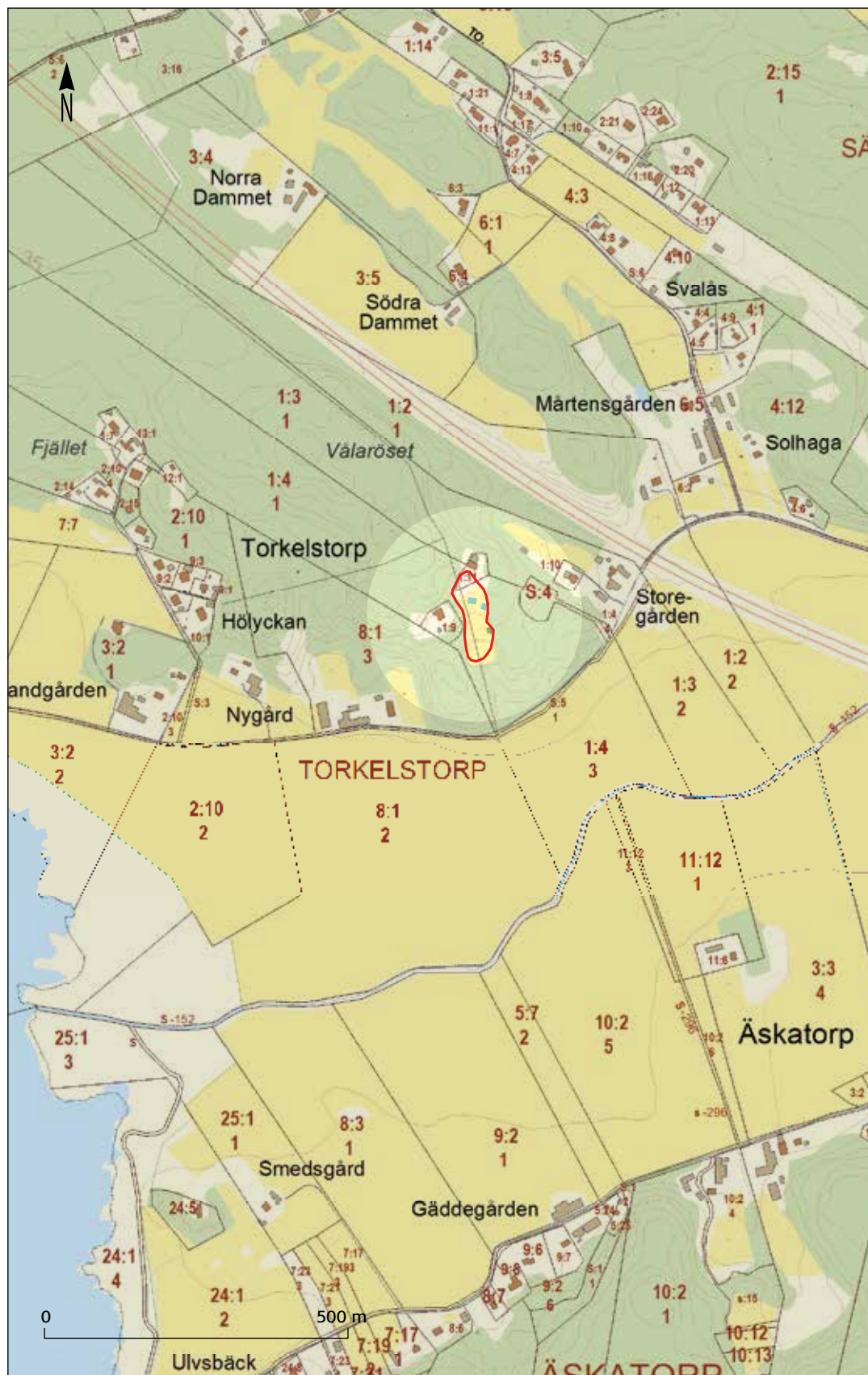
Fornlämning L1997:3947 är i fornminnessystemet registrerad som en boplats som uppdagades i samband med Göteborgsinventeringen år 1917 då ett flintmaterial bestående av bland annat skrapor, kärnor, spån och möjliga pilspetsar påträffades. De så kallade Göteborgsinventeringarna var ett omfattande inventeringsprojekt som bedrevs av Göteborgs stadsmuseum under 1910-1920-talen. Inventeringarna resulterade i att oerhörda mängder fornlämningar i Göteborgsområdet med omnejd blev kända, och var ett tidigt frö inom arkeologin. Metodiken bestod i fältinventering där fynd summariskt beskrevs och ofta förenades med

topografiska utsnitt som agerade som fornlämningens avgränsning (Wigforss 2005). Mot detta är rådande fornlämning känd och avgränsad.

SYFTE OCH METOD

Den arkeologiska förundersökningen riktades mot att fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, utbredning och komplexitet. Mot bakgrund att fornlämningen enbart är känd genom inventering fanns osäkerhetsfaktorer kopplade till dito – Göteborgsinventeringen höll för sin tid hög standard, men sett till planerad byggnation visavi fornlämningens utbredning var det oklart om påträffade flintföremål låg inom aktuellt förundersökningsområde, därmed hade arbetet även utredande karaktär, i syfte att fastställa om spår av fornlämning fanns inom förundersökningsområdet.

Arbetet utfördes med en mindre, bandgående grävmaskin med 1,3 meter bred planeringsskopa. Fem sökschakt grävdes i nord-sydlig riktning inom förundersökningsområdet. Grässvålen avlägsnades varpå maskinschaktningen utfördes genom att cirka 0,05

Figur 2. Förundersökningsområdets utbredning markerat på Lantmäteriets fastighetskarta. Skala 1:10 000.

meter tjocka skikt grävdes, mellan skopdragen söktes ytan av med handredskap i syfte att hitta eventuella fynd. Där föremål påträffades avbröts maskinschaktningen och partier sparades för att helt undersökas med skårslev. Ett schakt breddades även i syfte att reda ut fyndfördelningen. Påträffat material bestod helt av flinta. Naturflinta och annan flinta som ej bearbetats under förhistorisk tid (exempelvis frostsprängd flinta) kasserades i fält.

Schakt fotograferades och mättes in med NRTK-GPS, geodata efterbehandlades i programvarorna Intrasis 3.2 och ArcGIS 10.8.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Förundersökningsområdet utgörs av två mindre ytor belägna inom fornlämning L1997:3947. Området inom och kring L1997:3947 utgörs av en sydsluttning som nyttjats som betes- och hagmark, samt finns ett par villor i det direkta närområdet. Detta omges av uppstickande berghällar samt blandskog. Berg och skog fortsätter mot nord-nordväst. Mot syd där sluttningen planar ut tar låglänt åkerslandskap vid. Fornlämningen i sin helhet ligger 20–35 meter över havet, förundersökningsytorna låg cirka 30 meter över havet.

Kringliggande landskap kan beskrivas som typiskt för norra Hallands kustområde med skogklädda bergshöjder som ingår i dalgångar vars lägre partier utgörs av flack åkermark. Efter senaste istid var havsnivån betydligt högre i norra Halland, kring 10 000 f.Kr. kom förundersökningsytorna att bli vattenfria till följd av landhöjningen. Kring 7000 f.Kr. steg havsnivån igen under den postglaciala transgressionen. Emellertid påverkades inte förundersökningsytorna av detta då transgressionsmaximum beräknas till cirka 20 meter över dagens havsnivå (Påsse, T 1996). Enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU) utgörs undergrunden av postglacial sand kring bergshöjderna och lera i de låglänta partierna (SGU 2024).

I närområdet finns en mängd registrerade fornlämningar. Flertalet av dessa bär likheter med L1997:3947 i att de nästan uteslutande uppdagades i samband med Göteborgsinventeringen och utgörs således av boplat-

ser definierade av fynd av flinta samt påträffas i skyddade lägen längs bergspartier. Generellt dateras dessa boplatser till jägar-samlarstenålder, men i avsaknad av grävande insatser kan inga mer djuplodade tolkningar göras utöver vedertagna samhällsmodell att det skärgårdslandskap som fanns under perioden varit ett viktigt och välbesökt landskapsavsnitt där olika lokaler sannolikt haft särskilda funktioner i ett nätverk av boplatser kopplat till ett mobilt samhälle. Utöver boplatser finns flertalet stensättningar och rösen, dessa utgör gravmiljön generellt daterad till brons- och äldre järnålder, vilket talar för att boplatser från dessa perioder bör finnas i närområdet.

Under historisk tid har området nyttjats för jordbruk, där de låglänta områdena bestått av ängs- och odlingsmark medan de bergiga partierna nyttjats för bete.

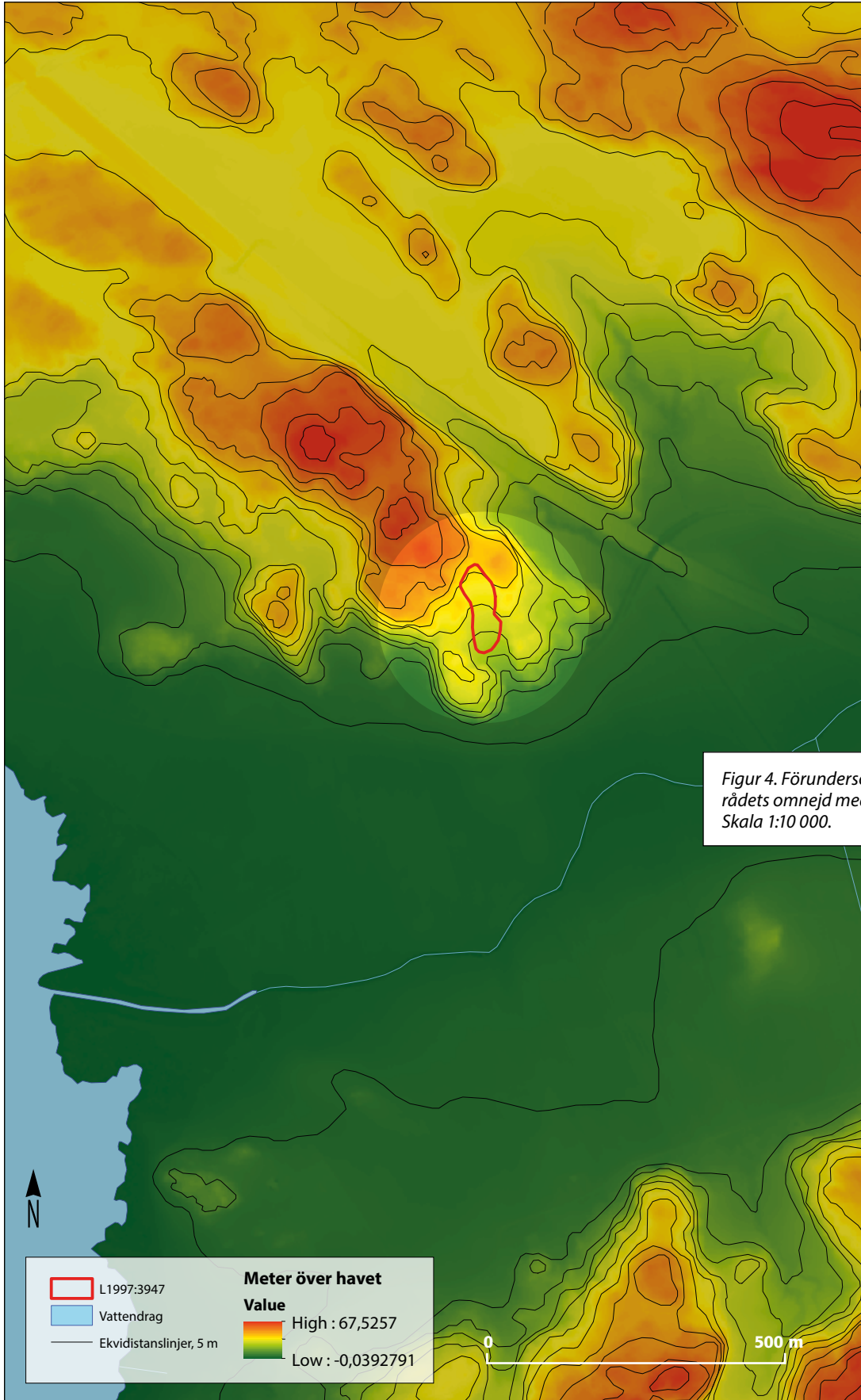
RESULTAT

Fem schakt till en sammanlagd area av 61 kvadratmeter öppnades. Inom delyta 1 förlades två schakt och inom delyta 3 förlades tre schakt. Matjorden var torr och sandig med inslag av stenar 0,03–0,1 meter stora, dess mäktighet uppgick till 0,2–0,25 meter. Matjorden följdes av en ljusbrun grusig sand med rikligt inslag av stenar, 0,05–0,3 meter stora, detta bedömdes vara morän. Ett parti inom den södra delen av schakt OS200 grävdes till ca 0,9 meters djup i syfte att kontrollera platsens stratigrafi, i detta visade sig moränen var ca 0,5 meter djup varpå ett mycket kompakt silt-sandigt lager med inslag av stenar framkom, detta bedömdes utgöra bottenmorän.

Kontentan av stratigrafin är att i avsaknad av tydlig sortering av partikelstorlekar i moränen bör landhöjningen vid lokalen skett relativt fort och odramatiskt. Vid en långsammare process som även bör innefatta oscillationer i havsnivån sorteras jordmånen av svallningar och exempelvis ett gruslager hade kunnat bildas som en horisont mellan moränen och matjorden. Med detta sagt har rimligtvis moränens övre cirka 0,05 meter varit exponerat från cirka 10 000 f.Kr. varpå formationen av matjord påbörjat, vilket innebär att eventuellt avsatt arkeologiskt material finns inom moränens översta parti samt matjorden.

Figur 3. Fornlämningar i förundersökningsområdets omnejd med ortofoto som bakgrundskarta. Skala 1:10 000.

Figur 4. Förundersökningsområdets omnejd med höjdvärden. Skala 1:10 000.

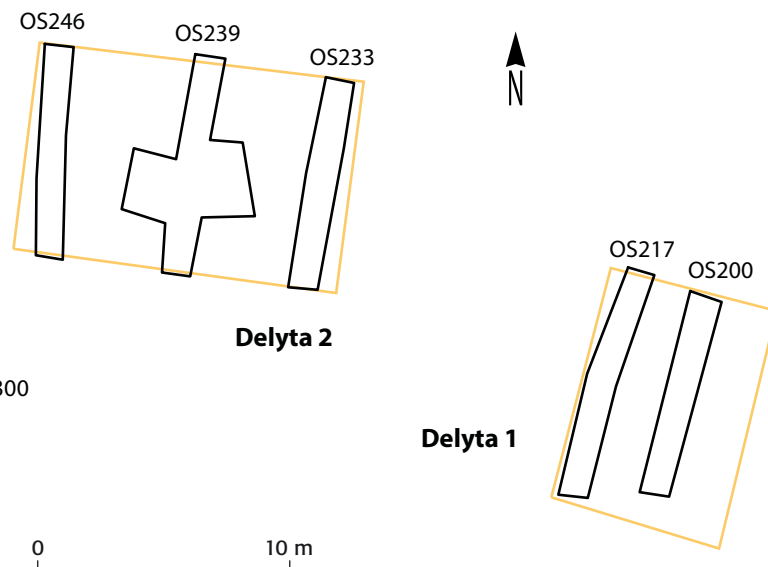

Figur 5. Förundersökningsområdena inom fornlämning L1997:3947. Skala 1:2000.

Fynd och Anläggningar

Inom förundersökt yta påträffades 17 flintor och en grop som utgick. Inget material bedömdes givande att samla in för naturvetenskapliga analyser. Flintorna påträffades i delyta 2 cirka 0,1 meter ner i matjorden till och med moränens översta ca 0,05 meter, samt i en fördjupning som inledningsvis tolkades som en grop. Föremålen hittades som i ett band i schaktens mitt, vilket förde tankarna till att föremålen deponerats i förhållande till en forna strandzon, därmed handgrävdes ett parti inom schakt OS233 även fast inga fynd framkom vid maskinschaktning.

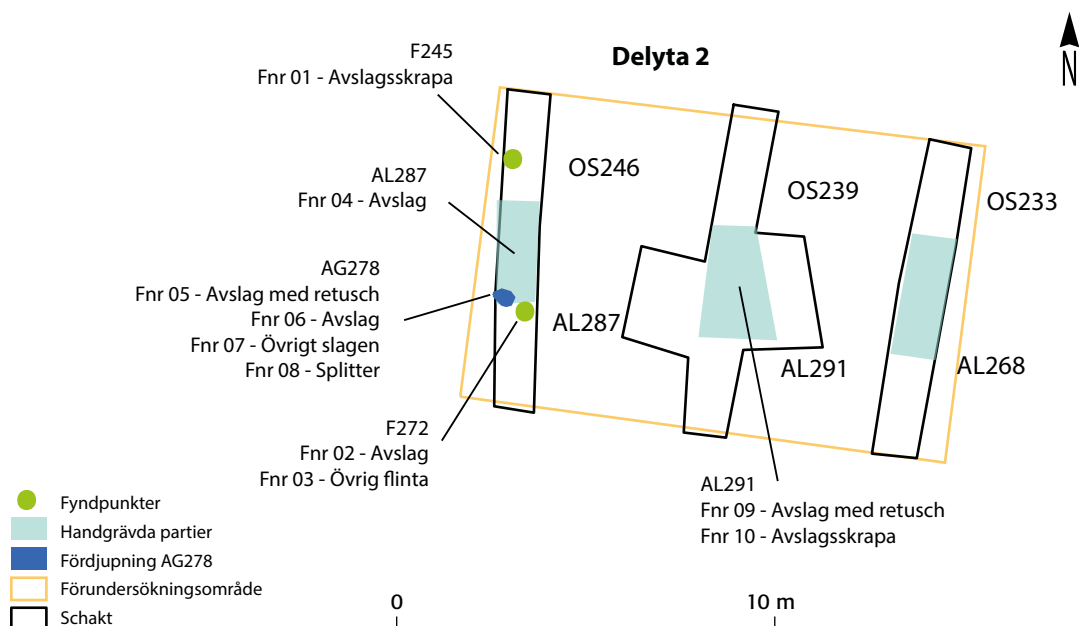
Flintföremålen är i sig relativt blygsamma i det att 17 stycken är ett lågt antal i förhållande till vad som kan framkomma vid mesolitiska boplatser. De utgörs av 2 avlagsskrapor, 5 avslag med retusch, 3 avslag, 3 övrigt slagen flinta och 4 splitter. Föremålen är av blandad flintkvalité, sannolikt är det tillverkat av lokalt hittad flinta. Majoriteten av dem uppvisar någon grad av svallning och vissa något grad av patinerad, tre flintor är även brända. I de fall slagbula finns kan hård direkt teknik urskiljas. Se även tabell 1 och figur 7.

Figur 6. Schaktens fördelning inom förundersökningsområdet. Skala 1:300

Fyndnr	Sakord	Antal	Vikt (G)	Anmärkning	Relation
1	Avlagsskrapa	1	8	Bränd. I bytningen mellan matjord och morän	F245
2	Avslag	1	3		F272
3	Övrig flinta	1	16	Hällefinta	F272
4	Avslag	1	5	Svallad och patinerad. Kom i brytningen mellan matjord och morän	AL287
5	Avslag med retusch	2	3	En lätt svallad och patinerad	AG278
6	Avslag	1	4		AG278
7	Övrig flinta	2	24	Båda brända	AG278
8	Splitter	4	1	Från 2 olika typer av flinta. En svallad och patinerad	AG278
9	Avslag med retusch	3	15	En svallad och patinerad, en patinerad	AL291
10	Avlagsskrapa	1	14	Lätt svallad och patinerad	AL291

Tabell 1. Påträffade flintor inom förundersökningen samt dess relationer.

Figur 7. Fyndspridning inom förundersökningen. Skala 1:200

Grop AG278

Anläggningen tolkades inledningsvis som en grop, vid undersökning framgick det dock att det sannolikt rörde sig om en naturlig fördjupning eller ett stenlyft från äldre tider. Anläggningen mätte cirka 0,5 meter i diameter och hade ett djup av 0,15 meter, dess fyllning utgjordes av humös sand med inslag av mindre stenar, en fyllning som till stor del påminde om matjorden om än något mer urlakad. Inom anläggningen påträffades flertalet bearbetade flintor, huruvida de avsiktligt deponerats där eller ifall efterföljande makroturbation eller jordbruk spelat in är oklart.

TOLKNINGSFÖRSLAG

De arkeologiska spåren inom förundersökta ytor är ringa. Den spatiala fördelningen pekar mot att föremålen kommer från aktivitet inom fornlämningen men ifall någon mer omfattande aktivitet bedrivits har det inte varit inom nu förundersökta ytor. Ett fåtal flintor är kraftigt brända vilket visar att hädar funnits i närheten, detta innebär att människan sannolikt vistats på platsen mer än för ett kort stopp. Avslag, övrigt slagen samt splitter yrkar för att man producerat redskap, dock i mindre mängder. Avslagsskrapor och avslag med retusch har möjligtvis brukats för att bearbeta exempelvis hudar eller trä.

Flintmaterialet är i sin helhet något svårt att närmare tidfästa i avseendet att somliga bitar uppvisar svallning

och patinering vilket innebär att det deponerats då havsnivån låg invid förundersökningsområdet cirka 10 000 f.Kr., medan andra bitar helt saknade dessa attribut vilket kan innebära en yngre datering. Emellertid är det möjligt att hela materialet är samtida men att flintorna påverkats på skilda sätt efter deposition. Vad som vidare talar för att majoriteten av materialet kan dateras till en tidig fas av mesolitikum är att i de

Figur 8. Arkeolog Mats Nilsson undersöker lager inom schakt OS239. Foto: Jonas Carlsson, mot syd. Foto nr 2024-50-2.

Figur 9. Fornlämning L1997:3947 i förhållande till förundersökta ytor samt området som klassificeras som undersökt- och borttaget. Skala 1:800.

fall en slagbula går att urskilja är flintslagningstekniken förenlig med mesolitikums första hälft.

Därmed är tolkningen att nu förundersökt yta nyttjats för ett kortare besök under tidigmesolitiskt tid. Det går inte att utesluta att vissa flintföremål från senare delar av mesolitikum finns representerat. Terrängavsnitt så som fornlämning L1997:3947 ligger i var idogt brukat i regionen under mesolitikum. Skyddade lägen i vad som då var ett skärgårdslandskap erbjöd mycket fördelaktiga förhållanden för jägar-samlarbefolkningen (Carlsson 2018, Jonsäter 1984, Nordqvist 1998).

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Kulturmiljö Halland förordar att nu förundersökta ytor kan tas i anspråk för exploatering. De arkeologiska lämningar som påträffades var ringa, och sett till kunskapen som genererats av förundersökningen är det osannolikt att vidare arkeologiska insatser inom ytorna hade varit givande visavi kostnad. Emellertid bör de delar av L1997:3947 som ej förundersökts behålla sin fornlämningsstatus, då det sannolikt finns mer arkeologiskt material inom terrängavsnittet. Efter diskussion med länsstyrelsen har en yta tagits fram i förhållande till planerad byggnation där förundersökta ytor och direkt omgivning kan tas i anspråk, medan övriga delar av fornlämningen kvarstår, se figur 9.

REFERENSER

- Carlsson, Jonas. 2018. *Boplatser och funktion i Västsveriges mesolitikum. En studie av landskap och aktivitet inom Göteborgsområdet*. Masteruppsats. Göteborgs Universitet.
- Jonsäter, Mats. 1984. Bosättningsmönster och resursutnyttjande i Ölmevalla under borealtid. (s115–119). Furingsten, Agne, Weiler, Eva & Jonsäter, Mats (Red). *Från flintverkstad till processindustri: de första 9000 åren i Västsverige speglade av UV Västs undersökningar 1968–1980*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet
- Nordqvist, Bengt. 1998. *A study of the Mesolithic on the west coast of Sweden: including a case-study of coastal sites with organic remains from the boreal and early Atlantic periods*. Diss. Göteborgs Universitet
- Påsse, Tore. 1996. *A mathematical model of the shore level displacement in Fennoscandia..* Sveriges Geologiska Undersökning. Göteborg.
- Wigforss, Johan. 2005. En Göteborgsk arkeologihistoria (s9–34). Andersson, Stina & Ragnesten, Ulf (red.), *Fångstfolk och bönder: om forntiden i Göteborg*, Göteborgs stadsmuseum, Göteborg, 2005

Digitala källor

SGU, 2024. Kartvisare, berggrund. Hämtad 2024-06-14

<https://apps.sgu.se/kartvisare/>

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslutsnummer:	431-6904-2023
Eget diarienummer:	2024-134
Uppdragsgivare:	Mikkel Sörensen
Utförandetid:	4-5 juni 2024
Personal:	Jonas Carlsson, Mats Nilsson
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Läge:	Halland, Kungsbacka kommun, Hanhals socken, fastighet Tor- kelstorp 1:4, Fornlämning L1997:3947. Koordinater: 57°26'16.6"N 12°07'15.4"E
Undersökt:	61 m ²
Dokumentation:	Provgropar, schakt, anläggningar, lager mättes in med totalstation. Digital information finns tillgänglig i Intrasiprojektet Hanhals2024- 134F. Digitala fotografier har fotonummer 2024-00050-(1-2). Fynden förvaras på Hallands kulturhistoriska museum och allt övrigt mate- rial är arkiverat i Kulturmiljö Hallands arkiv
Fynd:	I väntan på fyndfördelning har fynden har preliminärt
tilldelats VM accessionsnummer:	300 126:1-10
Prover:	Inga prover tillvaratogs
Datering:	Tidigmesolitikum

BILAGOR

Bilaga 1 Fotolista

Fotonummer	Motiv	Väderstreck
2024-50-1	Grävda schakt inom delyta 2, arkeolog Mats Nilsson arbetar med arkeologiskt lager	Syd
2024-50-2	Arkeolog Mats Nilsson undersöker lager inom schakt OS239.	Syd

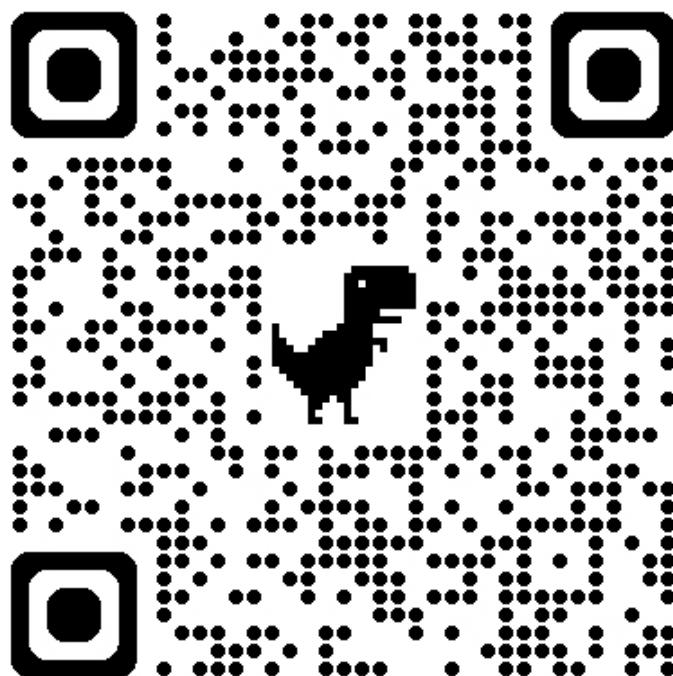
Bilaga 2 Fyndlista

Acc.Nr: VM300 126:1-10

Landskap Halland
Socken Hanhals sn
Fornlämningsnummer L1997:3947
Undersökningsår 2024

Fyndnummer	Subklass	Sakord	Antal	Vikt (G)	Anmärkning	Relation
01	Flinta	Avslagsskrapa	1	8	Bränd. Kom i brytningen mellan matjord och morän	F245
02	Flinta	Avslag	1	3		F272
03	Flinta	Övrig flinta	1	16	Hälleflinta	F272
04	Flinta	Avslag	1	5	Svallad och patinerad. Kom i brytningen mellan matjord och morän	AL287
05	Flinta	Avslag med retusch	2	3	En lätt svallad och patinerad	AG278
06	Flinta	Avslag	1	4		AG278
07	Flinta	Övrig flinta	2	24	Båda brända	AG278
08	Flinta	Splitter	4	1	Från 2 olika typer av flinta. En svallad och patinerad	AG278
09	Flinta	Avslag med retusch	3	15	En svallad och patinerad, en patinerad	AL291
10	Flinta	Avslagsskrapa	1	14	Lätt svallad och patinerad	AL291

Hitta våra rapporter och följ oss på våra sociala medier!

KULTURMILJÖ
HALLAND

EN DEL AV HALLANDS KULTURHISTORISKA MUSEUM